

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА КОМЕРЦІЙНИХ СЕКРЕТІВ БІЗНЕСУ

Кравченко О. М.

ВСТУП

Погоджуємося із В. Колпаковим та Т. Коломоєць, що дослідження системності предмету й адміністративно-правової доктрини детермінували визнання відносин адміністративних зобов'язань і пов'язаного з ними принципу захисту законних очікувань як нового принципу адміністративного права. Вхідження адміністративного права у парадигму системності визначило, по-перше, подолання постмодерністської дезінтеграції і фрагментації структури предмету по-друге, еволюціонування: а) від права – супутника державного управління; б) через сервісне право; в) до права формування юридичних смислів у сфері взаємодії влади і громадянського суспільства. Під формуванням юридичних смислів у сфері взаємодії влади і громадянського суспільства ми розуміємо генерування нормативно вираженої мотивації у влади й громадянського суспільства перетворювати спрямовані до них знання у практичну правозастосовну діяльність. Таким чином, сучасне адміністративне право України, зазнавши на своєму шляху кардинальних змін і перетворень, постає у правовій системі правом формування юридичних смислів у сфері взаємодії влади та громадянського суспільства¹.

Наукова праця присвячена аналізу наявного досвіду та законодавства України в сфері адміністративно-правової охорони комерційних секретів бізнесу. Запропоновано такі визначення юридичних термінів, що стосуються інформації яка має комерційну цінність для бізнесу, а саме:

1) комерційні секрети (КС) – це інформація яка має комерційну цінність в сфері бізнесу, і стосується конкретного секрету (технічного, виробничого, організаційного або іншого комерційного секрету) підприємств, установ або організацій. Сукупність КС – це комерційна таємниця (КТ).

2) комерційна таємниця (КТ) – це комерційно цінна інформація і суб'єкт господарювання є власником технічної, організаційної інформації, або інших КС, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а власник інформації вживає належних заходів до її захисту.

¹ Коломоєць Т.О., Колпаков В.К. Доктрина адміністративного права vs постмодерн: від «сервісної» галузі до права юридичних смислів. Право України. 2022. № 4. С. 34–51.

3) конфіденційна інформація (КИ) – це інформація, доступ до якої обмежено фізичною особою та яка може поширюватися у визначеному порядку за її бажанням відповідно до передбачених нею умов.

Проблематика в сфері охорони КТ підприємств, установ та організацій полягає у пошуку надійної охорони комерційно цінної інформації певного бізнесу, а особливо під час воєнного стану. Серед суб'єктів владних повноважень, що стосуються охорони КТ в Україні, можна виокремити наступні: Кабінет Міністрів України, Міністерство культури та інформаційної політики, Міністерство економіки України, Міністерство юстиції України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство економіки України, органи внутрішніх справ, зокрема органи Національної поліції, Державну фіскальну службу України, Антимонопольний комітет України, Службу безпеки України. Вважаємо за доцільне стосовно охорони комерційних секретів в Україні на базі міжнародного досвіду у адміністративно-правовій охороні КТ, прийняти профільний закон, а саме щоб врегулювати усі аспекти охорони та захисту КТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сфері сучасних досліджень норм адміністративного права можна виокремити: Колпакова В., Коломоєць Т. Міжнародний досвід нормативно-правової охорони КТ був предметом досліджень таких дослідників як Капіци Ю., Андрощука Г. Стан нормативно-правової охорони КТ в Україні висвітлювали: Гордієнко. С., Гоголь Б та ін.

Методологічною основою роботи є сукупність наступних методів дослідження: логіко-семантичний – для удосконалення понятійно-категоріального апарату, зокрема, термінів: «комерційні секрети», «комерційна таємниця», «конфіденційна інформація»; компаративного аналізу – для зіставлення концепцій щодо сутності та розвитку правової охорони КС в Україні та світі, як інформаційно-правових так і адміністративно-правових аспектів; формально-юридичний – для розкриття системи норм права України, пов'язаних із адміністративно-правовою охороною КС; порівняльно-правовий – для дослідження досвіду правових та організаційних засад охорони КС бізнесу, в тому числі й міжнародного досвіду у цій сфері.

Метою наукової розвідки є пошук сучасних адміністративно-правових заходів охорони комерційних секретів, для можливого використання цього досвіду бізнесом на практиці, а також вдосконалення законодавства України у цій сфері.

На нашу думку, **наукова розвідка (НР)** – це наукова діяльність людини або групи людей, спрямована на пошук нового (матеріального, нематеріального), проведення наукових досліджень у певній галузі науки, аналіз і систематизацію результатів розвідки у вигляді теорій, гіпотез, наукових доробків тощо.

1. Адміністративно-правова охорона комерційних секретів в Україні

Можемо відразу зазначити, що система суб'єктів щодо охорони комерційних секретів в Україні, включає наступні суб'єкти:

а) суб'єкти публічної адміністрації загальної компетенції, які безпосередньо не здійснюють охорону КС в Україні, однак вони здійснюють державне управління майже усіх підконтрольних їм органів галузевої компетенції, мають відношення до охорони зазначеного вище об'єкта права інтелектуальної власності (Кабінет Міністрів України та Міністерство юстиції України);

б) суб'єкти публічної адміністрації галузевої компетенції, які виконують функції, пов'язані саме з охороною та захистом права інтелектуальної власності, в тому числі і на КС в Україні (Міністерство освіти і науки України та Міністерство економіки України);

в) суб'єкти публічної адміністрації функціональної компетенції, які виконують функції, пов'язані з попередженням, виявленням, припиненням адміністративних правопорушень у сфері КС, а також притягненням осіб винних у таких діяннях, до адміністративної відповідальності (підрозділи органів внутрішніх справ, Антимонопольний комітет України, Державна фіскальна служба України, Служба безпеки України);

г) приватний бізнес, фізичні особи, що є суб'єктами права на КС, які самостійно здійснюють захист КС використовуючи різноманітні заходи на свій власний розсуд, виходячи звісно з фінансових можливостей.

В Україні відсутній закон щодо КТ, а тому власник КТ сам визначає усі аспекти щодо захисту КТ на фірмі або підприємстві. Більше того, як вже було зазначено, суб'єктом господарювання розробляється ряд документів для регулювання трудових відносин з працівниками з приводу охорони КТ, яка була надана йому для виконання певної роботи.

Зазначені засоби корпоративного забезпечення охорони комерційних секретів встановлюють наступне:

1) працівники і посадові особи, які мають справу КТ зобов'язані зберігати її в секреті; особи, які отримали доступ до неї повинні бути попереджені, що така інформація є КТ, і зобов'язані зберігати її в секреті (не розголошувати третім особам), а також нести відповідальність за недотримання цього зобов'язання. Така відповідальність передбачається в трудовому договорі або укладеному окремому договорі з працівником;

2) суб'єкт господарювання, який законно володіє КТ повинен передбачити в контракті зі своїми контрагентами, яким надається доступ до неї, обов'язок утримуватись від розголошення її третім особам і передбачити відповідальність за порушення цієї угоди. Одним із способів фіксації обов'язку щодо збереження КТ є проставлення на відповідних документах грифу секретності «КТ»;

3) суб'єкт господарювання, який законно володіє КТ повинен прийняти необхідні заходи по недопущенню несанкціонованого доступу третіх осіб до

неї, зокрема, що перешкоджають її витоку чи втрати. Недотримання цих умов може бути перешкодою для надійної охорони КТ суб'єкт господарювання. Можна сказати, що ця умова є обов'язковою для доказування у суді при виникненні певних спорів.

Таким чином, адміністративно-правовим забезпеченням у сфері охорони КІ або КТ є оформлення на підприємстві певних локальних документів, що забезпечують охорону та захист КТ – це наказ, статут, трудові контракти та угоди, правила внутрішнього розпорядку, які передбачають обов'язок утримуватись від розголошення її третім особам, а також встановлюють відповідальність за порушення цих умов договору.

На нашу думку, зазначені вище нормативно-правові форми охорони КТ, мають дуже важливе значення, оскільки є юридичною основою для залучення до відповідальності працівника, якщо мало місце розголошення ним інформації, яка становить КТ. Суб'єкти господарювання самі регулюють відносини щодо визначення та охорони КТ, шляхом прийняття відповідних локальних нормативно-правових документів підприємства, установи чи організації.

Отже, локальне нормативно-правове регулювання КТ необхідне не тільки на рівні нормативно-правових актів, що складають законодавство про КТ, а й на локальному рівні – у вигляді локальних актів суб'єктів господарювання тощо.

Б. Гоголь констатує, що законодавство України в сфері охорони прав на комерційно-цінну інформацію є несистематизованим та суперечливим. Враховуючи зазначене, вважаємо доцільним закріплення в законодавстві України єдиної класифікації всіх видів інформації, які підлягають правовій охороні. Для цього доцільним є комплексне дослідження правового регулювання інформаційних відносин та відносин щодо об'єктів інтелектуальної власності².

Г. Гордієнко вважає, що співвідношення інформації, яка захищається за допомогою законодавства про інтелектуальну власність, та конфіденційної інформації зазначає: конфіденційна інформація не обов'язково є об'єктом інтелектуальної власності, однак інформація, що захищена законодавством про інтелектуальну власність, може бути визнана конфіденційною³.

В свою чергу Ю. Капіца вважає, що судова практика захисту прав на комерційну таємницю та ноу-хау в Україні свідчить про істотні недоліки діючого законодавства, що не дозволяє ефективно здійснювати захист прав в рамках цивільного судочинства, зокрема, внаслідок неможливості забезпечити надання доказів порушення прав у цивільно-процесуальному порядку без

² Гоголь Б. М. Комерційна таємниця та конфіденційна інформація: окремі проблеми співвідношення. Кібербезпека та інтелектуальна власність: проблеми правового забезпечення : матеріали VII Міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 21.04.2017) / уклад. Фурашев В. М., Петряев С. Ю. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2017. С. 112–116.

³ Гордієнко. С.Г. Конфіденційна інформація та «таємниця»: їх співвідношення. Часопис Київського університету права. 2013. № 4. С. 233–238.

загрози їх знищення відповідачем. Ускладненими або не вирішеними є відшкодування майнової шкоди у зв'язку з порушенням прав на КТ найманим працівником, правового режиму службової КТ. Визначення комерційної таємниці в ЦК України не відповідає положенням Угоди TRIPS та Директиви. Недосконалим є визначення понять «розголошення комерційної таємниці», «схилення до розголошення комерційної таємниці» «збирання комерційної таємниці» Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» тощо. Істотним фактором є недостатність досвіду захисту прав на КТ в організаціях, на підприємствах. Основні підходи змін законодавства України щодо захисту прав на КТ та ноу-хау визначені Концепцією оновлення цивільного законодавства України 2020 р. та включають внесення доповнень до глави 15 ЦК України щодо визначення поняття КТ та її видів – ноу-хау та ділова (бізнесова) інформація; заміни Глави 46 «Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю» на Главу «Право інтелектуальної власності на ноу-хау»; передбачення, що особливості охорони прав на КТ визначаються законом. Також мають бути внесені зміни до ЦПК України та ГПК України, Закону України «Про недобросовісну конкуренцію», інші законодавчі акти, що враховують положення Директиви (ЄС) 2016/943. Стосовно прийняття спеціального закону щодо комерційної таємниці у такому законі, крім імплементації Директиви, істотна увага має бути приділена положенням, що сприяли б запровадженню в організаціях та на підприємствах ефективної системи захисту прав на КТ, використання крім трудових □ цивільно-правових договорів з працівниками щодо особливостей захисту прав КТ, у тому числі врегулювання у договорах питань відшкодування майнової шкоди за неправомірне використання КТ; визначення умов сплати компенсації за порушення прав на КТ тощо (Капіца, 2021)⁴.

Нормативно-правові заходи забезпечення КТ в Україні, а також структура правовідносин у сфері охорони КТ, суб'єкти та їх повноваження щодо охорони КТ в Україні, були предметом наших попередніх наукових досліджень⁵.

Потреба забезпечення ефективної охорони КС в Україні вимагає від органів публічної адміністрації встановлення норм права підзаконного характеру та ін. Необхідність встановлення норм права підзаконного характеру також обумовлена тим, що норми і приписи, які містяться у законах не можуть охопити усі аспекти і напрями забезпечення охорони КС в Україні,

⁴ Капіца Ю.М. Захист прав на комерційну таємницю та ноу-хау в Україні у світлі імплементації директиви (ЄС) 2016/943 та практики застосування. Інформація і право. 2021. № 4(39). С.70–79.

⁵ Кравченко О.М. Нормативно-правові заходи забезпечення комерційної таємниці в Україні. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. № 1/2019. С. 82–89.

Кравченко О.М. Структура правовідносин у сфері охорони комерційної таємниці в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 3. С. 137–145.

Кравченко О.М. Суб'єкти та їх повноваження щодо охорони комерційної таємниці в Україні. *Органи публічної влади в Україні: теорія та практика*: колект. моногр. Київ : МОН України ; НУ «Одеська юридична академія», 2019. С. 133–156.

а тому і виникає потреба конкретизації та деталізації законодавчих норм у сфері забезпечення охорони КІ та КТ в Україні. Серед суб'єктів владних повноважень, що стосуються охорони КС в Україні, можна зазначити наступні: Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство економіки України, Міністерство культури та інформаційної політики, Антимонопольний комітет України, органи внутрішніх справ, зокрема органи Національної поліції, Державну фіскальну службу України, Службу безпеки України.

Нами вже було наголошено на відсутності окремого правового акта, що регулює відносини у сфері забезпечення правової охорони КС в Україні, а тому можемо констатувати, що окремого підзаконового акта у цій сфері, так само як і закона, також немає. Враховуючи той факт, що законодавець відносить КС до об'єктів права інтелектуальної власності, на неї розповсюджуються усі підзаконні акти, що стосуються усіх об'єктів права інтелектуальної власності в цілому.

Таким чином, до нормативно-правових заходів відносяться такі способи охорони КС, що передбачають використання певного комплексу правових засобів, наданих законом і підзаконними актами особам, які законно контролюють таку інформацію. До них слід віднести розробку і прийняття локальних нормативних актів: Перелік відомостей, які складають КІ або КТ, Положення про КІ або КТ підприємства, Інструкцію, яка зобов'язує співробітників підприємства, установ або організації дотримуватися режиму нерозголошення КІ або КТ, Угоду про нерозголошення КІ або КТ тощо.

Потреба забезпечення ефективної охорони КІ та КТ в Україні вимагає від органів публічної адміністрації встановлення норм права підзаконного характеру та ін. Необхідність встановлення норм права підзаконного характеру також обумовлена тим, що норми і приписи, які містяться у законах не можуть охопити усі аспекти і напрями забезпечення охорони КІ та КТ в Україні, а тому і виникає потреба конкретизації та деталізації законодавчих норм у сфері забезпечення охорони КІ та КТ в Україні. Серед суб'єктів владних повноважень, що стосуються охорони КІ та КТ в Україні, можна зазначити наступні: Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство економіки України, Міністерство культури та інформаційної політики, Антимонопольний комітет України, органи внутрішніх справ, зокрема органи Національної поліції, Державну фіскальну службу України, Службу безпеки України та ін.

Нами вже було наголошено на відсутності окремого правового акта, що регулює відносини у сфері забезпечення правової охорони КТ в Україні, а тому можемо констатувати, що окремого підзаконового акта у цій сфері, так само як і закона, також немає. Враховуючи той факт, що законодавець відносить КТ до об'єктів права інтелектуальної власності, на неї розповсюджуються усі підзаконні акти, що стосуються усіх об'єктів права інтелектуальної власності в цілому.

Таким чином, до нормативно-правових заходів відносяться такі способи охорони КС, що передбачають використання певного комплексу правових засобів, наданих законом і підзаконними актами особам, які законно контролюють таку інформацію. До них слід віднести розробку і прийняття локальних нормативних актів: Перелік відомостей, які складають КІ або КТ, Положення про КІ або КТ підприємства, Інструкцію, яка зобов'язує співробітників підприємства, установ або організацій дотримуватися режиму нерозголошення КІ або КТ, Угоду про нерозголошення КІ або КТ тощо.

Стосовно КТ в Україні потрібно прийняти окремий закон, щоб врегулювати усі аспекти охорони КТ. А щодо КІ, вважаємо за доцільне в законодавчому визначенні КІ прибрати згадки про юридичну особу. І сформулювати його наприклад так: конфіденційна інформація – це інформація, доступ до якої обмежено фізичною особою та яка може поширюватися у визначеному порядку за її бажанням відповідно до передбачених нею умов.

2. Міжнародний досвід охорони комерційних секретів

Нами раніше було досліджено, що в англійському праві використовуються три принципи, які застосовуються до будь-якого порушення в сфері комерційної таємниці (КТ):

1) якщо інформація передається на умовах конфіденційності, то особа, що одержала її, не має права використовувати або розкривати цю інформацію з метою створення конкуренції власнику інформації;

2) якщо доведено, що відповідач умисно або ненавмисно розкрив конфіденційну інформацію без згоди власника, він визнається винним в порушенні прав власника інформації;

3) особа, що отримала конфіденційну інформацію, не має права використовувати її раніше, ніж власник інформації, для заняття найбільш вигідних позицій, навіть якщо зміст цієї інформації був опублікований або може бути встановлений третіми особами шляхом власних досліджень. Передбачається, що власник КТ повинен мати певну перевагу над всією рештою осіб і бути упевненим, що не запізниться на старті в умовах жорсткої конкуренції. Ці принципи мають узагальнений характер і можуть змінюватися та доповнюватися залежно від конкретних справ, обставин та ін. При порушенні КТ до порушника застосовуються такі заходи:

1) винесення ухвали суду, яка може мати «проміжну» (служує лише для запобігання подальшому спричиненню шкоди до прийняття остаточного рішення по справі) або «постійну» дію;

2) взяття відповідачем зобов'язання під присягою передати позивачу або знищити фізичні об'єкти, в які втілені ноу-хау або торговий секрет (позивач може на власний розсуд вибрати ту або іншу міру);

3) компенсація за збитки або упущену вигоду, які стали результатом порушення зобов'язань про конфіденційність. Третій захід полягає у відшкодуванні збитків, викликаних порушенням конфіденційності. У

англійському прецедентному праві відомі такі категорії збитків: – прості або загальні, які можуть бути легко встановлені з достатньою точністю; – спеціальні, які також можуть бути встановлені з достатньою точністю, але на них повинно бути спеціально звернуто увагу суду, оскільки вони не такі очевидні; – обтяжливі, які можуть розглядатися як компенсація за негідні методи, за допомогою яких відбулося порушення конфіденційності; – «срязкові», відшкодування яких має слугувати ніби наочним прикладом і застереженням для відповідача від подібних порушень у майбутньому; – умовні, коли передбачається виплата позивачу визначеної суми за порушення його прав та інтересів, навіть якщо позивач взагалі не претендує на яку-небудь компенсацію збитків. У відносинах, пов'язаних зі створенням службових винаходів, застосовуються особливі правила. Якщо секрет є службовим винаходом в значенні Закону про службове винахідництво, то винахідник-службовець зобов'язаний зберігати секрет, поки винахід не стане використовуватись вільно. А особа, що отримала знання незалежно від власника секрету, використовує їх вільно у власних інтересах, а той, хто правомірно придбав знання у власника секрету, мимоволі вступає з ним у зобов'язальні відносини, які, як правило, оформляються договором. Дії службовця щодо передачі і використання неправомірно отриманих знань кваліфікуються як порушення позадоговірних зобов'язань. Можемо підсумувати і зазначити, що в Англії досить гарна судова практика для правового захисту власника комерційної таємниці від сучасних загроз різних типів⁶.

Ми встановили, що в швейцарському праві передбачені цивільно-правові і кримінальноправові санкції за порушення правил добросовісної конкуренції. При цьому наявність збитку для конкурента далеко не завжди є умовою настання відповідальності: незаконними можуть вважатися також дії, що не призвели до виникнення збитку, але загрожують його спричинити. Що стосується вини порушника, то вона розглядається судовою практикою як умова відповідальності постільки, оскільки початковим критерієм для її накладання є добра торгова практика або добра воля, тобто об'єктивний критерій. Таким чином, як умова настання відповідальності за порушення правил добросовісної конкуренції виступає протиправність і винність дій порушника⁶.

У цьому плані викликає інтерес ч. 1 ст. 273 КК Нідерландів, котра передбачає відповідальність для того, хто умисно розкриває особливу інформацію, пов'язану з комерційною чи промисловою організацією або організацією сфери обслуговування, у якій винна особа працює або працювала, за умови, що вона зобов'язана була зберігати інформацію в таємниці. Не викликає сумнівів і та обставина, що цивільне і трудове законодавство України повинне чітко регулювати взаємовідносини між

⁶ Кравченко О.М. Адміністративно-правові засади охорони комерційної таємниці в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 253 с.

роботодавцем і звільненням працівником з приводу збереження останнім комерційної таємниці, яка стала йому відомою під час здійснення трудової діяльності.

В Польщі в законі «Про боротьбу з недобросовісною конкуренцією» 1993 р. передбачена охорона виробничих секретів підприємства. Відповідно до цього Закону під виробничим секретом розуміється неоприлюднена технічна, технологічна, комерційна або організаційна інформація підприємства, відносно якої підприємець вжив заходів щодо охорони конфіденційності. При цьому недобросовісною конкуренцією є передача, оприлюднення або використання інформації, що є виробничим секретом, або її отримання від неуповноваженої особи, якщо це загрожує істотним інтересам підприємства.

Цікаво відмітити, що парламент Німеччини у березні 2019 року прийняв закон, що стосується охорони комерційної таємниці, де реалізує Директиву (ЄС) 2016/943 Європейського парламенту в тому числі про охорону комерційної таємниці⁷. У Швеції є спеціальний закон – Закон про правову охорону торгових секретів.

В 2016 році у Сполучених Штатах Америки був прийнятий Defend Trade Secrets Act of 2016 (DTSA) – Закон про комерційну таємницю (Закон). Закон передбачає можливість притягнення до відповідальності співробітників і підрядників за розголошення КТ певної фірми. Якщо раніше кожен штат встановлював правила захисту КТ окремо, то тепер це питання врегульоване і на федеральному рівні. Дія Закону поширюється на КТ, пов'язані з продуктами і послугами, які використовуються між штатами, а також у зовнішній торгівлі та ін⁸.

Г. Андрощук у своїх наукових доробках зазначає, що експерти особливо виділяють діяльність на території США спецслужб КНР, Японії, Ізраїлю, Франції, Південної Кореї і Тайваню. Іноземні розвідники прагнуть також добути закриті відомості про виробничу і маркетингову політику американських корпорацій, діяльність яких, перш за все, стосується оборонного комплексу, про укладені ними з урядовими відомствами США контракти, а також заходи з нарощування експорту високотехнологічної продукції⁹.

Відповідно нами встановлено, що комерційне, промислове, економічне шпигунство – це здобування інформації, яка має комерційну цінність незаконними методами. У попередніх працях ми детально зупинялись на

⁷ Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure. OJ L 157, 15.6.2016. P. 1-18. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0943> (дата звернення: 11.05.2023).

⁸ Defend Trade Secrets Act of 2016. URL: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-bill/1890/text> (дата звернення: 11.05.2023).

⁹ Андрощук Г. А. Економічний шпигунство: зростання масштабів та агресивності (Частина I). Наука, технології, інновації. 2018. №3(7). С. 39-49.

дослідженні нормативно-правової охорони комерційних секретів у світі, а також торкались питань захисту КТ від комерційного, економічного, промислового шпигунства¹⁰.

Як зазначає Г. Андрощук, що аналіз проведений американською контррозвідкою, показує, що в 58% випадків економічне і промислове шпигунство здійснювалось за завданнями зарубіжних компаній, в 22% – в інтересах іноземних урядів і в 20% – приватних і державних зарубіжних наукових центрів і лабораторій. При цьому менш розвинуті країни, як правило, прагнуть до вивезення технологій, доступних на комерційному ринку, хоча для цього нерідко доводиться порушувати правила експортного контролю. Розвинуті держави, зі свого боку, мають на меті отримання секретних розробок, здатних підвищити міць їх збройних сил. На його думку, останнім часом також спостерігається тенденція до збільшення числа розкрадань окремих ультрасучасних компонентів і вузлів, які можуть використовуватися для модернізації застарілих збройових, розвідувальних та інформаційних систем¹¹.

Експерти особливо виділяють діяльність на території США спецслужб КНР, Японії, Ізраїлю, Франції, Південної Кореї і Тайваню. Іноземні розвідники прагнуть також добути закриті відомості про виробничу і маркетингову політику американських корпорацій, діяльність яких, перш за все, стосується оборонного комплексу, про укладені ними з урядовими відомствами США контракти, а також заходи з нарощування експорту високотехнологічної продукції. Еволюція методів економічного шпигунства передбачає розвиток адекватних заходів протидії. Тому економічна контррозвідка є невід'ємною складовою системи служби безпеки = як на державному, так і на корпоративному рівні. В її завдання входить контроль за інформаційними потоками і можливими шляхами витоку¹¹.

Г. Андрощук у своєму науковому доробку повідомляє, що Бернар Бенсон – винахідник нових видів зброї, мільйонер, який розбагатів на реалізації патентів із різних видів озброєнь (система телеуправління для торпед, принцип польоту ракет з самонавідними головками, крило «Дельта»

¹⁰ Кравченко О.М. Економічне шпигунство. *Публічне право*. 2017. № 4 (28). С. 224–228.

Кравченко О.М. Комерційне шпигунство. *Вісник Південного регіонального центру Нац. акад. правових наук України*. 2017. № 11. С. 41–48.

Кравченко О.М. Промислове шпигунство. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави* : матеріали VII Міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19.05.2017) / уклад. І. П. Голосніченко, Т. О. Чепульченко, В. Ю. Пряміцин. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2017. С. 128–129.

Кравченко О.М. Охорона комерційної таємниці підприємств, установ та організацій від комерційного шпигунства. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. № 4/2018. С. 152–156.

Кравченко О.М. Охорона комерційної таємниці суб'єктів господарювання від актів недобросовісної конкуренції, комерційного, промислового, економічного шпигунства. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2019. № 1 (35). С. 91–93.

¹¹ Андрощук Г. А. Економічний шпигунство: зростання масштабів та агресивності (Частина I). *Наука, технології, інновації*. 2018. № 3(7). С. 39–49.

для надзвукових літаків, системи комп'ютерів та інше – всього понад 100 патентів), виступаючи на конференції ЮНЕСКО заявив, що накопичення секретів у запам'ятовуючих пристроях становить небезпеку, яка може обернутися катастрофою, і закликав негайно їй запобігти. Витік майже 80% даних пов'язаний із елементарною необачністю або халатністю. Йдеться також про особисте листування, саме воно є одним з каналів витоку важливих промислових секретів через необережність. У зв'язку з цим органи військової розвідки і безпеки США завели міндосьє на більш ніж на 25 мільйонів американців, які вважалися потенційно небезпечними¹².

Аспекти нормативно-правового забезпечення охорони та захисту КТ, КС та КІ в Україні, нами були розглянуті у попередніх наукових розвідках¹³.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки наукової розвідки можемо стверджувати, що для удосконалення адміністративно-правової охорони комерційних секретів бізнесу в Україні, потрібно прийняти відповідний закон про КТ (КС). На

¹² Андрощук Г. А. Економічний шпигунство: зростання масштабів та агресивності (Частина I). Наука, технології, інновації. 2018. №3(7). С. 39-49.

¹³ Кравченко О.М. Сучасний стан нормативно-правової охорони комерційної таємниці в Україні. *Цивільне право і процес: витоки, здобутки та перспективи розвитку* : матеріали міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19.12.2020). Київ : Київський регіональний науковий центр НАПрН України, 2020. С.105–108.

Кравченко О.М. Комерційна таємниця. *Право та закон: теорія, методологія, практика* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 15.04.2021). Київ : Центр учбової літератури, 2021. С.57–61.

Кравченко О.М. Дистинкція між конфіденційною інформацією та комерційною таємницею. *Право та закон: теорія, методологія, практика* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 15.04.2021). Київ : Центр учбової літератури, 2021. С.35–38.

Кравченко О.М. Конкурентна розвідка та конкурентна контррозвідка підприємства, установи чи організації. *Модернізація інститутів держави і права під впливом глобалізації* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 25.11.2021). Київ : Центр учбової літератури, 2021. С. 57–62.

Кравченко О.М. Конфіденційна інформація в Україні. *Правова держава в умовах воєнного та післявоєнного стану* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 09.06.2022). Київ : Центр учбової літератури, 2022. С. 43–46.

Кравченко О.М. Конфіденційна інформація та комерційна таємниця в Україні. *Роль юридичної науки у становленні нового світового порядку у воєнний і післявоєнний час* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. (м. Рига, Латвійська Республіка, 29–30.07.2022). Рига : Балтійська міжнародна академія, 2022. С. 166–169.

Кравченко О.М. Комерційна таємниця та конфіденційна інформація у бізнес-просторі України. *Правові та безпекові аспекти життя в Україні* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 14.10.2022). Київ : Центр учбової літератури, 2022. С. 15–17.

Кравченко О.М. Стан та розвиток охорони комерційної таємниці в Україні. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики* : зб. матеріалів XV Міжн. юрид. наук.-практ. конф. Присвячена 102-річчю НУК імені адмірала Макарова (Миколаїв, 28–29.12.2022). Миколаїв: НУК імені адмірала Макарова, 2022. С. 171–174.

кшталт, який був нами розроблений і запропонований у попередніх наукових розвідках. У ст. 15 якого нами були вказані дії щодо сучасних загроз в Україні. А саме дії щодо охорони комерційних секретів бізнесу при проведенні АТО або бойових діях, а також під час інших спеціальних операціях, власник комерційної таємниці на власний розсуд, але в межах законодавства України вирішує, які дії потрібно проводити щодо охорони комерційної таємниці. Обов'язок у сприянні суб'єктам господарювання, щодо охорони комерційної таємниці при проведенні АТО або бойових діях, а також інших спеціальних операціях покладається на Службу безпеки України та інші правоохоронні органи України. У разі заподіяння суб'єкту господарювання збитків шляхом витоку інформації, що становить комерційну таємницю з органів, які уповноважені здійснювати певні дії, щодо охорони комерційної таємниці при проведенні АТО або бойових діях, а також інших спеціальних операціях збитки відшкодовуються винними органами¹⁴.

Стосовно КТ в Україні потрібно прийняти окремий закон, щоб врегулювати усі аспекти захисту КТ, а щодо КІ, вважаємо за доцільне в законодавчому визначенні КІ прибрати згадки про юридичну особу. І сформулювати його наприклад так: конфіденційна інформація – це інформація, доступ до якої обмежено фізичною особою та яка може поширюватися у визначеному порядку.

Особливість адміністративно-правової охорони КТ(КС) та КІ в Україні у тому, що потрібно чітко розмежувати ці два поняття. КІ – це цінна інформація, що стосується фізичної особи, а КТ – це комерційно цінна інформація для юридичних осіб та бізнесу в цілому. Стосовно КІ в Україні, що циркулює в органах владних повноважень, на нашу думку цю інформацію потрібно віднести до службової інформації.

Запропоновано такі визначення юридичних термінів, що стосуються інформації яка має комерційну цінність для бізнесу, а саме:

1) комерційні секрети (КС) – це інформація яка має комерційну цінність в сфері бізнесу, і стосується конкретного секрету (технічного, виробничого, організаційного або іншого комерційного секрету) підприємств, установ або організацій. Сукупність КС – це комерційна таємниця (КТ).

2) комерційна таємниця (КТ) – це комерційно цінна інформація і суб'єкт господарювання є власником технічної, організаційної інформації, або інших КС, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а власник інформації вживає належних заходів до її захисту.

3) конфіденційна інформація (КІ) – це інформація, доступ до якої обмежено фізичною особою та яка може поширюватися у визначеному порядку за її бажанням відповідно до передбачених нею умов.

¹⁴ Кравченко О.М. Адміністративно-правові засади охорони комерційної таємниці в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 253 с.

АНОТАЦІЯ

Наукова розвідка присвячена аналізу наявного законодавства в сфері адміністративно-правової охорони комерційних секретів в Україні, а також міжнародного досвіду охорони комерційної таємниці. Задум наукової розвідки зумовлений станом способів реалізації державної політики та законодавства України у сфері охорони конфіденційної інформації (КІ) бізнесу, і комерційної таємниці (КТ). Пошуку напрямів удосконалення правових та інституційних механізмів охорони комерційних секретів (КС) бізнесу, а також порівняння наявних нормативно-правових документів зарубіжних держав з метою імплементації найкращого з них в національну практику. На сьогодні в Україні приватний бізнес сам регулює відносини щодо визначення та охорони КТ, шляхом прийняття відповідних локальних нормативно-правових документів підприємства, установи чи організації. Таким чином, нормативно-правовим забезпеченням у сфері охорони КС є оформлення на підприємстві, установі чи організації певних локальних документів, що забезпечують охорону та захист КТ – це наказ, статут, трудові контракти та угоди, правила внутрішнього розпорядку, які передбачають обов'язок утримуватись від розголошення її третім особам, а також встановлюють відповідальність за порушення цих умов договору.

Серед суб'єктів владних повноважень, що стосуються охорони КТ в Україні, можна зазначити наступні: Кабінет Міністрів України, Міністерство культури та інформаційної політики, Міністерство економіки України, Міністерство юстиції України, Міністерство освіти і науки України, органи внутрішніх справ, СБУ та ін.

Методологічною основою наукової розвідки є сукупність наступних методів дослідження: порівняльно-правового, компаративного аналізу та ін.

Можемо впевнено стверджувати, що стосовно охорони КС в Україні необхідно прийняти окремий закон, а саме щоб врегулювати усі аспекти щодо охорони КТ. На кшталт, який був нами розроблений і запропонований у попередніх наукових розвідках, а саме де передбачено сучасні загрози в нашій державі. У ст. 15 якого нами були вказані дії щодо охорони комерційних секретів бізнесу при проведенні АТО або бойових діях, а також під час інших спеціальних операціях, власник КТ на власний розсуд, але в межах законодавства України вирішує, які дії потрібно проводити щодо охорони КТ. Обов'язок у сприянні суб'єктам господарювання, щодо охорони КТ при проведенні АТО або бойових діях, а також інших спеціальних операціях покладається на СБУ та інші правоохоронні органи України. У разі заподіяння суб'єкту господарювання збитків шляхом витоку інформації, що становить КТ з органів, які уповноважені здійснювати певні дії, щодо охорони КТ при проведенні АТО або бойових діях, а також інших спеціальних операціях збитки відшкодовуються винними органами¹⁵.

¹⁵ Кравченко О.М. Адміністративно-правові засади охорони комерційної таємниці в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 253 с.

Література:

1. Коломоєць Т.О, Колпаков В.К. Доктрина адміністративного права vs постмодерн: від «сервісної» галузі до права юридичних смислів. *Право України*. 2022. № 4. С. 34–51.
2. Гоголь Б. М. Комерційна таємниця та конфіденційна інформація: окремі проблеми співвідношення. Кібербезпека та інтелектуальна власність: проблеми правового забезпечення : матеріали VII Міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 21.04.2017) / уклад. Фурашев В. М., Петраєв С. Ю. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2017. С. 112–116.
3. Гордієнко. С.Г. Конфіденційна інформація та «таємниці»: їх співвідношення. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 233–238.
4. Капіца Ю.М. Захист прав на комерційну таємницю та ноу-хау в Україні у світлі імплементації директиви (ЄС) 2016/943 та практики застосування. *Інформація і право*. 2021. № 4(39). С. 70–79.
5. Кравченко О.М. Нормативно-правові заходи забезпечення комерційної таємниці в Україні. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. № 1/2019. С. 82–89.
6. Кравченко О.М. Структура правовідносин у сфері охорони комерційної таємниці в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 3. С. 137–145.
7. Кравченко О.М. Суб'єкти та їх повноваження щодо охорони комерційної таємниці в Україні. *Органи публічної влади в Україні: теорія та практика*: колект. моногр. Київ : МОН України ; НУ «Одеська юридична академія», 2019. С. 133–156.
8. Кравченко О.М. Адміністративно-правові засади охорони комерційної таємниці в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 253 с.
9. Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure. OJ L 157, 15.6.2016. P. 1–18. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0943> (дата звернення: 11.05.2023).
10. Defend Trade Secrets Act of 2016. URL: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-bill/1890/text> (дата звернення: 11.05.2023).
11. Андрощук Г. А. Економічний шпигунство: зростання масштабів та агресивності (Частина I). *Наука, технології, інновації*. 2018. №3(7). С. 39–49.
12. Кравченко О.М. Економічне шпигунство. *Публічне право*. 2017. № 4 (28). С. 224–228.
13. Кравченко О.М. Комерційне шпигунство. *Вісник Південного регіонального центру Нац. акад. правових наук України*. 2017. № 11. С. 41–48.
14. Кравченко О.М. Промислове шпигунство. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави* : матеріали VII Міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19.05.2017) / уклад. І. П. Голосніченко, Т. О. Чепульченко, В. Ю. Пряміцин. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2017. С. 128–129.

15. Кравченко О.М. Охорона комерційної таємниці підприємств, установ та організацій від комерційного шпигунства. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. № 4/2018. С. 152–156.

16. Кравченко О.М. Охорона комерційної таємниці суб'єктів господарювання від актів недобросовісної конкуренції, комерційного, промислового, економічного шпигунства. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2019. № 1 (35). С. 91–93.

17. Кравченко О.М. Дивергенція між конфіденційною інформацією та комерційною таємницею в Україні. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 2. С. 110–116.

18. Кравченко О.М. Confidential information and trade secret as restricted information in Ukraine. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 3. С. 45–52.

19. Кравченко О.М. Охорона конфіденційної інформації в Україні. *Екологічне право*. 2022. № 3–4. С. 29–31.

20. Кравченко О.М. Удосконалення охорони комерційної таємниці та конфіденційної інформації в Україні для інтеграції в Європейське бізнес-середовище. *Нове українське право*. 2022. Вип. 6, Том 1. С. 211–220.

21. Кравченко О.М. Досвід зарубіжних країн в правовій охороні комерційної таємниці. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2015. № 1 (17). С. 91–98.

22. Кравченко О.М. Перспективи адаптації законодавства України до міжнародних стандартів охорони комерційної таємниці. *Право України*. 2016. № 2. С. 175–181.

23. Кравченко О.М. Ways of adaptation of Ukraine to international standards of legal protection of trade secret. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 5. С. 75–79.

24. Кравченко О.М. Інтеграція стандартів охорони комерційної таємниці України до європейського бізнес-середовища. *Ампаро*. 2022. Спецвипуск. Том 1. С. 175–181.

25. Кравченко О.М. Інтеграція стандартів охорони конфіденційної інформації та комерційної таємниці України до стандартів Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4, Том 2. С. 189–195.

26. Кравченко О.М. Охорона конфіденційної інформації та комерційної таємниці в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спецвипуск, № 1. С. 471–475.

27. Кравченко О.М. Розмежування понять «конфіденційна інформація» та «комерційна таємниця» у стратегії інформаційної доктрини України. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. №4(81). С. 98–104.

28. Кравченко О.М. Сучасний стан нормативно-правової охорони комерційної таємниці в Україні. *Цивільне право і процес: витoki, здобутки та перспективи розвитку* : матеріали міжн. наук.-практ. конф. (Київ,

18–19.12.2020). Київ : Київський регіональний науковий центр НАПрН України, 2020. С.105–108.

29. Кравченко О.М. Комерційна таємниця. *Право та закон: теорія, методологія, практика* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 15.04.2021). Київ : Центр учбової літератури, 2021. С. 57–61.

30. Кравченко О.М. Дистинкція між конфіденційною інформацією та комерційною таємницею. *Право та закон: теорія, методологія, практика* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 15.04.2021). Київ : Центр учбової літератури, 2021. С. 35–38.

31. Кравченко О.М. Конкурентна розвідка та конкурентна контрозвідка підприємства, установи чи організації. *Модернізація інститутів держави і права під впливом глобалізації* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 25.11.2021). Київ : Центр учбової літератури, 2021. С. 57–62.

32. Кравченко О.М. Конфіденційна інформація в Україні. *Правова держава в умовах воєнного та післявоєнного стану* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 09.06.2022). Київ : Центр учбової літератури, 2022. С. 43–46.

33. Кравченко О.М. Конфіденційна інформація та комерційна таємниця в Україні. *Роль юридичної науки у становленні нового світового порядку у воєнний і післявоєнний час* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. (м. Рига, Латвійська Республіка, 29–30.07.2022). Рига : Балтійська міжнародна академія, 2022. С. 166–169.

34. Кравченко О.М. Комерційна таємниця та конфіденційна інформація у бізнес-просторі України. *Правові та безпекові аспекти життя в Україні* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 14.10.2022). Київ : Центр учбової літератури, 2022. С. 15–17.

35. Кравченко О.М. Стан та розвиток охорони комерційної таємниці в Україні. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики* : зб. матеріалів XV Міжн. юрид. наук.-практ. конф. Присвячена 102-річчю НУК імені адмірала Макарова (Миколаїв, 28–29.12.2022). Миколаїв: НУК імені адмірала Макарова, 2022. С. 171–174.

Information about the author:
Kravchenko Oleksandr Mykolaiovych,
Candidate of Science of Law,
Doctoral Student

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
15, Heroyiv Oborony str., Kyiv, 03041, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-8870-7662>